

TOMASZ FELCZAK

**KAPITAŁ OBROTOWY
A EFEKTYWNOŚĆ FUNKCJONOWANIA
INDYWIDUALNYCH GOSPODARSTW ROLNICZYCH
W WYBRANYCH KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ**

Wprowadzenie

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w znaczący sposób wpłynęło na zmianę sytuacji sektora agrobiznesu, a w szczególności na warunki funkcjonowania indywidualnych gospodarstw rolniczych. Z punktu widzenia interesów obszarów wiejskich, było to nie tylko znaczne zwiększenie skali środków finansowych na ich wsparcie, ale i przyjęcie kompleksowego, całościowego systemu instrumentów, który wcześniej w Polsce nie występował¹. Krajowi producenci żywności zyskali równe prawa w dostępie do rynków zbytu i jednocześnie wyższy poziom konkurencji rynkowej skłonił zarządzających gospodarstwami do poszukiwań nowych rozwiązań zarówno w sferze produkcyjnej, jak i finansowej. W długim przedziale czasu szanse rozwojowe mogą zapewnić sobie tylko te gospodarstwa, które lepiej i szybciej dostosują potencjał do możliwości konkurowania na rynku². Sprostanie nowym wyzwaniom wymaga od prowadzących gospodarstwa rolne ciągłego monitoringu i odpowiedniego zarządzania posiadanymi składnikami majątku (zasobami gospodarstwa).

Zarządzanie finansami w gospodarstwach rolniczych podlega takim samym, fundamentalnym zasadom, jakie są przyjęte w finansach przedsiębiorstw. W aspekcie podmiotowym jedną z podstawowych zasad finansów przedsiębiorstwa jest, żeby składniki aktywów o określonym stopniu płynności były finansowane pasywami o odpowiadającym im stopniu wymagalności³. Spełnienie tej zasady wymaga od zarządzających utrzymania dodatniego poziomu kapitału obrotowego netto, przez który rozumie się różnicę między aktywami

¹ S. Szumski: *Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007, s. 180.

² L. Goraj, S. Mańko: *Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym*, Difin, Warszawa 2009, s. 87.

³ M. Wasilewski: *Efektywność przedsiębiorstw rolniczych a poziom kapitału obrotowego*, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej nr 1. Warszawa 2007, s. 17.

bieżącymi a zobowiązaniami krótkoterminowymi⁴. Cechą charakterystyczną kapitału obrotowego netto jest, iż przedsiębiorstwa mogą go utrzymywać na różnym poziomie, w zależności od rodzaju działalności i polityki finansowania majątku⁵. W przypadku rolnictwa poziom zapasów (wpływający na wartość aktywów obrotowych), utrzymywanych w gospodarstwie ma źródło w koncentracji produkcji (zbioru) w wyniku jej sezonowości⁶. Zróżnicowanie utrzymywanego w gospodarstwie kapitału obrotowego może wynikać również ze specyfiki prowadzonej produkcji rolniczej. Większa liczba kierunków produkcji wiąże się z potrzebą utrzymywania większego poziomu zapasów, natomiast konkretna specjalizacja gospodarstwa rolniczego pozwala optymalizować wielkość utrzymywanych zapasów.

Cel i metody badań

Celem opracowania jest określenie zależności między poziomem kapitału obrotowego netto a efektywnością gospodarstw rolniczych, w zależności od kraju prowadzenia działalności oraz typu rolniczego. Rozważaniu poddane zostaną zależności między kapitałem obrotowym netto, majątkiem gospodarstw oraz wysokością uzyskiwanego dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego.

Badania przeprowadzono z wykorzystaniem bazy europejskiego systemu zbierania danych rachunkowych z gospodarstw (Farm Accountancy Data Network). FADN stanowi jedyną bazę danych, w której dane zbierane są według jednolitych zasad, a gospodarstwa tworzą statystycznie reprezentatywną próbę towarowych gospodarstw rolnych funkcjonujących na obszarze Unii Europejskiej⁷.

Okres badawczy obejmował lata 2004–2008. Badaniem objęto gospodarstwa rolne prowadzące działalność w Polsce, Czechach, Węgrzech, Litwie oraz w Hiszpanii. Wybór krajów podyktowany był położeniem w bezpośrednim sąsiedztwie Polski, wskazującym na zbliżone warunki prowadzenia produkcji rolniczej, a w przypadku Hiszpanii – porównywalną wielkością kraju. Dodatkowym elementem doboru państw była minimalna wielkość ekonomiczna gospodarstw wchodzących w skład próby FADN, która w wybranej grupie wynosiła 2 ESU⁸. Gospodarstwa zostały podzielone według kryterium typu produkcji, określanego na podstawie udziału poszczególnych działalności w tworzeniu ogólnej wartości standardowej nadwyżki bezpośredniej gospodarstwa⁹. Badaniem objęto gospodarstwa

⁴ D. Wędzki: *Strategie płynności finansowej przedsiębiorstwa*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2003, s. 41.

⁵ W. Dębski: *Teoretyczne i praktyczne aspekty zarządzania finansami przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 236.

⁶ M. Wasilewski: *Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania gospodarowania zapasami w przedsiębiorstwach rolniczych*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2004. S. 109.

⁷ D. Osuch, K. Zmarzłowski: *Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w polskim FADN, region Mazowsze i Podlasie*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2010, s. 7.

⁸ ESU (ang. *European Size Unit*) – Europejska Jednostka Wielkości – 1 ESU = 1200 EUR.

⁹ D. Osuch, K. Zmarzłowski: *op.cit.*, s. 10.

skwalifikowane w typach: „mieszane” oraz „zwierzęta żywione w systemie wypasowym”. Wybór typów podyktowany był ich skrajnym podejściem do specjalizacji wytwarzanych produktów rolniczych.

Rentowność badanych gospodarstw rolnych została zbadana z wykorzystaniem wskaźnika rentowności aktywów ogółem i kapitału własnego. W celu poprawnego określenia poziomu zwrotu z aktywów w gospodarstwach przy odmiennych, niż w przypadku jednostek prowadzących pełną księgowość, kategoriach danych zamiast zysku netto wykorzystano dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego. Z racji na pominięcie kosztów pracy własnej rolnika i jego rodziny w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego, obliczone wskaźniki rentowności wykazują charakter wskaźników dochodowości¹⁰. Poziom kapitału obrotowego netto badanych gospodarstw obliczono jako różnicę aktywów obrotowych i kredytów krótkoterminowych, odzwierciedlających zadłużenie bieżące gospodarstw rolniczych.

Wyniki badań

Tabela 1

Wskaźnik udziału kapitału obrotowego w aktywach ogółem (%)

Kraj	Typ	Lata				Zmiana 2005–2008	Średnio
		2005	2006	2007	2008		
Czechy	ZWSW*	15,2	16,3	14,6	14,7	-0,5	15,2
	Mieszane	17,6	16,5	19,2	17,9	0,3	17,8
Hiszpania	ZWSW*	35,0	42,4	44,7	46,7	11,7	42,2
	Mieszane	39,6	47,9	48,0	43,8	4,2	44,8
Węgry	ZWSW*	19,2	13,3	13,4	21,8	2,7	16,9
	Mieszane	21,9	24,1	18,5	15,7	-6,2	20,0
Polska	ZWSW*	9,7	12,8	15,8	14,3	4,5	13,1
	Mieszane	13,7	15,2	15,4	15,5	1,7	15,0

* Zwierzęta żywione w systemie wypasowym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://ec.europa.eu/agriculture>.

Tabela 1 przedstawia kształtowanie się wskaźnika udziału kapitału obrotowego netto w aktywach ogółem w gospodarstwach rolniczych. Najwyższy poziom w tym zakresie odnotowano w hiszpańskich gospodarstwach. W gospodarstwach o typie „mieszane” udział kapitału obrotowego netto w majątku ogółem wyniósł 44,8%. W gospodarstwach wyspecjalizo-

¹⁰ L. Goraj, S. Mańko: *op.cit.*, s. 186.

wanych o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym” poziom kapitału obrotowego netto był równie wysoki (średnio 42,2%), jednocześnie w latach 2005–2008 stwierdzono tendencję rosnącą tego wskaźnika, który wzrósł o 11,7 pkt proc. Poziom kapitału obrotowego netto w gospodarstwach hiszpańskich wynikał z wyjątkowo wysokiego stanu aktywów obrotowych oraz z struktury zadłużenia, z której wynikało, iż większość zobowiązań miała charakter długoterminowy, a kwoty wymagalne w krótkim okresie stanowiły niewielki odsetek długu. Węgierskie gospodarstwa o typie „mieszane” odznaczały się znacznie niższym poziomem kapitału obrotowego netto od gospodarstw hiszpańskich, którego udział w aktywach ogółem uległ obniżeniu z 21,9% w 2005 roku do 18,5% w 2007 roku. Gospodarstwa o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym” prowadzące działalność na Węgrzech utrzymywały średnio 16,9% kapitału obrotowego netto w sumie bilansowej. Polskie gospodarstwa o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym” utrzymywały najniższy wśród badanych państw poziom kapitału obrotowego (średnio 13,1%), jednak w latach 2005–2007 udział ten wzrósł o 6,2 pkt proc. Wśród gospodarstw o wielokierunkowej produkcji gospodarstwa polskie sklasyfikowane w typie „mieszane” wykazywały najniższy poziom kapitału obrotowego w porównaniu z pozostałymi państwami objętymi badaniem. Gospodarstwa czeskie w badanym okresie odznaczały się zbliżonym do polskich poziomem kapitału obrotowego. Wskaźnik oddziaływania kapitału obrotowego na majątek w gospodarstwach o typie „mieszane” kształtował się średnio na poziomie 17,8%, a w gospodarstwach o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym” – 15,2%. Znaczne zróżnicowanie poziomu kapitału obrotowego netto w gospodarstwach w różnych krajach wskazuje na odmienne podejście zarządzających do struktury utrzymywanych aktywów oraz źródeł ich finansowania. Trafność podejmowanych decyzji zbadana zostanie na podstawie wyników uzyskiwanych przez badane gospodarstwa.

Poziom kapitału obrotowego netto na jednostkę dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego zaprezentowano w tabeli 2. Największy poziom w tym zakresie wykazywały gospodarstwa o typie „mieszane” w Czechach (7,83). Jednak w czeskich gospodarstwach o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym” jednostka dochodu wymagała zaangażowania w roku 2008 zaledwie 1,33 jednostki kapitału obrotowego, co wskazuje na znacznie wyższą efektywność wykorzystywanego kapitału pracującego. Zbliżonego poziomu kapitału obrotowego netto na jednostkę dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego wymagały polskie gospodarstwa o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym”. W przypadku polskiego rolnictwa widoczny jest wzrost poziomu kapitału obrotowego netto przypadającego na jednostkę dochodu, co wskazywać może na poszukiwanie poprawy efektywności funkcjonowania gospodarstw bez względu na liczbę prowadzonych rodzajów produkcji.

W gospodarstwach hiszpańskich uzyskanie jednostki dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego wymagało zaangażowania 4,65 jednostki kapitału obrotowego w przypadku gospodarstw o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym, a 4,37 w gospodarstwach o typie „mieszane”. Na uwagę zasługuje fakt, iż w przypadku Hiszpanii wyższego poziomu kapitału obrotowego netto wymaga jednostka dochodu w gospodarstwach o typie

„zwierzęta żywione w systemie wypasowym”, natomiast gospodarstwach o typie „mieszane” na jednostkę dochodu przypada mniej kapitału obrotowego netto. W pozostałych państwach większe zapotrzebowanie na kapitał obrotowy netto wykazują gospodarstwa o wielokierunkowej produkcji. Przyczyną takiej sytuacji może być generalna tendencja rolnictwa hiszpańskiego do utrzymywania wysokiego poziomu kapitału obrotowego, który w przypadku strat pozwala kontynuować cykl produkcyjny w oczekiwaniu na polepszenie warunków na rynku płodów rolnych.

Tabela 2

Wskaźnik kapitału obrotowego netto na jednostkę dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego

Kraj	Typ	Lata				Zmiana 2005–2008	Średnio
		2005	2006	2007	2008		
Czechy	ZWSW*	2,61	2,49	2,07	1,33	-1,27	2,12
	Mieszane	8,80	8,72	4,97	8,84	0,05	7,83
Hiszpania	ZWSW*	2,97	4,83	4,74	6,07	3,10	4,65
	Mieszane	3,21	4,59	4,48	5,20	1,98	4,37
Węgry	ZWSW*	2,99	3,41	5,53	4,20	1,22	4,03
	Mieszane	6,26	3,18	4,61	3,56	-2,71	4,40
Polska	ZWSW*	1,04	1,16	1,32	1,93	0,89	1,36
	Mieszane	2,02	1,75	1,67	2,33	0,31	1,94

* Zwierzęta żywione w systemie wypasowym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://ec.europa.eu/agriculture>.

W tabeli 3 zaprezentowano poziom produktywności aktywów gospodarstw w poszczególnych krajach. W polskich gospodarstwach o typie „mieszane” produktywność aktywów wynosiła średnio 26,2%. Najwyższym poziomem produktywności aktywów odznaczały się gospodarstwa o typie „mieszane” na Węgrzech, w których wartość produkcji przekraczała 53% zaangażowanych aktywów, a gospodarstwa o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym” odznaczały się produktywnością na poziomie 23,3%. Podobna sytuacja wystąpiła w Czechach, gdzie gospodarstwa o wielokierunkowej produkcji wykazywały wyższą produktywność aktywów o 14,3 pkt proc. niż gospodarstwa o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym”. Najniższą produktywnością odznaczały się aktywa zainwestowane w produkcję w gospodarstwach hiszpańskich. W latach 2005–2008 produktywność aktywów gospodarstw hiszpańskich ulegała obniżeniu o 3,5 pkt proc. – „mieszane” oraz 3% – „zwierzęta żywione w systemie wypasowym”. We wszystkich badanych krajach gospodarstwa o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym” odnotowały spadek produktywności aktywów, co może mieć związek z globalną sytuacją na rynku produktów tych gospodarstw. Analiza produktywności nie daje możliwości pełnego zbadania efektyw-

ności działalności, gdyż nie uwzględnia kosztów, dlatego istotnym elementem jest rentowność działalności.

Tabela 3

Produktywność aktywów (%)

Kraj	Typ	Lata				Zmiana 2005–2008	Średnio
		2005	2006	2007	2008		
Czechy	ZWSW*	25,4	20,6	25,7	23,9	-1,5	23,9
	Mieszane	38,3	35,8	39,9	38,7	0,4	38,2
Hiszpania	ZWSW*	18,9	15,6	16,7	15,9	-3,0	16,8
	Mieszane	20,2	18,2	17,8	16,7	-3,5	18,2
Węgry	ZWSW*	24,3	23,8	22,6	22,5	-1,8	23,3
	Mieszane	51,5	45,8	58,1	56,9	5,3	53,1
Polska	ZWSW*	24,7	22,8	25,3	21,2	-3,5	23,5
	Mieszane	25,9	26,5	26,9	25,5	-0,3	26,2

* Zwierzęta żywione w systemie wypasowym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://ec.europa.eu/agriculture>.

W tabeli 4 przedstawiono rentowność aktywów w gospodarstwach rolniczych w poszczególnych państwach. Najniższym poziomem zwrotu z wykorzystywanego majątku charakteryzowały się gospodarstwa węgierskie. W roku 2007 gospodarstwa te, o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym”, uzyskały 2,4% zwrotu z aktywów, niewie-

Tabela 4

Wskaźnik rentowności aktywów ogółem (%)

Kraj	Typ	Lata				Zmiana 2005–2008	Średnio
		2005	2006	2007	2008		
Czechy	ZWSW*	5,8	6,6	7,1	11,0	5,2	7,6
	Mieszane	2,0	1,9	3,9	2,0	0,0	2,4
Hiszpania	ZWSW*	11,8	8,8	9,4	7,7	-4,1	9,4
	Mieszane	12,3	10,4	10,7	8,4	-3,9	10,5
Węgry	ZWSW*	6,4	3,9	2,4	5,2	-1,2	4,5
	Mieszane	3,5	7,6	4,0	4,4	0,9	4,9
Polska	ZWSW*	9,4	11,0	12,0	7,4	-2,0	9,9
	Mieszane	6,8	8,7	9,3	6,6	-0,2	7,9

* Zwierzęta żywione w systemie wypasowym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://ec.europa.eu/agriculture>.

le lepszy wynikiem zakończyły rok gospodarstwa o typie „mieszane” – 4%. Sytuacja ta w znacznej mierze związana była z lokalnymi problemami, jak kryzys węgierski, i nie znalazła odzwierciedlenia w rentowości gospodarstw zlokalizowanych w pozostałych badanych państwach. W czeskich gospodarstwach o typie „mieszane”, pomimo wysokiej produktywności aktywów, rentowność działalności w latach 2005–2008 kształtowała się średnio na poziomie 2,4%.

Znacznie lepsze rezultaty uzyskały czeskie gospodarstwa o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym”, w których rentowność aktywów w latach 2005–2008 wzrosła o 5,2 pkt proc. i w 2008 roku wyniosła 11%. Polskie gospodarstwa charakteryzowały się wyższą średnią rentownością aktywów (7,9% mieszane, 9,9% żywione w systemie wypasowym). Poziom rentowności aktywów krajowych gospodarstw bez względu na liczbę kierunków produkcji w latach 2005–2007 ulegał zwiększeniu, jednak w roku 2008 nastąpił spadek poziomu zwrotu z aktywów. Najwyższy średni poziom rentowności aktywów (10,2%) wykazywały gospodarstwa o typie „mieszane” w Hiszpanii. W latach 2005–2008 rentowność hiszpańskich gospodarstw o wielokierunkowej produkcji przewyższała zwrot uzyskiwany w gospodarstwach o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym”. W przypadku hiszpańskiego rolnictwa poziom rentowności aktywów w całym okresie badawczym ulegał obniżeniu, co wskazuje na coraz trudniejsze warunki prowadzenia produkcji rolniczej w tym kraju bez względu na ścisłą specjalizację czy też wielokierunkową działalność.

W tabeli 5 zaprezentowano poziom rentowności kapitału własnego w gospodarstwach w wybranych krajach Unii Europejskiej. W roku 2008 najwyższą rentownością kapitału własnego (13,8%) odznaczały się czeskie gospodarstwa o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym”, w których poziom zwrotu kapitału właściciela w całym okresie ba-

Tabela 5

Wskaźnik rentowności kapitału własnego (%)

Kraj	Typ	Lata				Zmiana 2005–2008	Średnio
		2005	2006	2007	2008		
Czechy	ZWSW*	7,7	8,5	9,1	13,8	6,2	9,8
	Mieszane	2,7	2,5	5,1	2,8	0,1	3,3
Hiszpania	ZWSW*	12,0	9,0	9,7	8,0	-4,1	9,7
	Mieszane	12,6	10,7	10,9	8,6	-3,9	10,7
Węgry	ZWSW*	8,1	5,6	3,4	7,3	-0,8	6,1
	Mieszane	5,2	10,0	6,1	7,1	1,9	7,1
Polska	ZWSW*	10,4	12,0	12,9	8,2	-2,2	10,9
	Mieszane	7,2	9,3	9,9	7,1	-0,1	8,4

* Zwierzęta żywione w systemie wypasowym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://ec.europa.eu/agriculture>.

dawczym wzrósł o 6,2 pkt proc. Gospodarstwa o wielokierunkowej produkcji działające na terenie Czech wykazywały natomiast najniższy poziom rentowności kapitału własnego, w których średni zwrot wyniósł 3,3%.

Hiszpańskie gospodarstwa o typie „mieszane” wykazywały poziom rentowności kapitału własnego zbliżony do rentowności aktywów ogółem, co wskazuje na niski poziom kapitału obcego w tych gospodarstwach. Podobną sytuację można zaobserwować w przypadku polskich gospodarstw o wielokierunkowej produkcji, gdzie rentowność aktywów jest niższa od rentowności kapitału własnego o 0,5 pkt proc. Rolnicy hiszpańscy prowadzący wysoko wyspecjalizowaną produkcję sklasyfikowaną w typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym”, podobnie jak gospodarstwa o typie „mieszane”, w głównej mierze bazują na kapitale własnym. Na poziom rentowności rolnictwa wpływa wiele różnorodnych czynników charakterystycznych dla poszczególnych krajów, chociaż sprzedaż artykułów żywnościowych odbywa się na wspólnym rynku. Dlatego też wskazane byłoby kontynuowanie badań nad efektywnością działalności rolniczej w całej Unii Europejskiej.

Podsumowanie

W opracowaniu określono zależności między wartością kapitału obrotowego netto a efektywnością gospodarstw rolniczych w zależności od kraju prowadzenia działalności oraz typu rolniczego. Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano następujące wnioski:

1. Rolnictwo polskie na tle innych państw poddanych badaniu wykazywało najwyższą efektywność wykorzystania kapitału obrotowego netto. Gospodarstwa polskie utrzymywały jeden z najniższych poziomów kapitału obrotowego oraz jedno z wyższych poziomów rentowności w badanej grupie państw. Źródłem tej sytuacji należy upatrywać w poziomie dotowania polskiego rolnictwa zbliżonym do gospodarki rynkowej. Przez wiele lat przed przystąpieniem do Unii Europejskiej krajowi producenci rolni działali na rynku niemal doskonałej konkurencji przy niewielkiej ingerencji państwa, co nauczyło zarządzających gospodarstwami podejmowania racjonalnych decyzji w sferze finansowej.
2. Prowadzenie wielokierunkowej produkcji w gospodarstwach o typie „mieszane”, pomimo wyższego poziomu kapitału obrotowego netto, charakteryzowało się zbliżonym poziomem zwrotu z aktywów do gospodarstw wyspecjalizowanych o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym”.
3. Prowadzący produkcję rolniczą w badanych państwach bez względu na typ rolniczy gospodarstwa zachowywali dodatni poziom kapitału obrotowego. Może to świadczyć o ostrożności zarządzających w zaciąganiu zobowiązań ponad bezpieczny poziom oraz o małym zagrożeniu gospodarstw utratą płynności finansowej, bez względu na liczbę kierunków produkcji w gospodarstwie. Bufor bezpieczeństwa w postaci kapitału obrotowego w znacznym stopniu przyczyniał się do łagodzenia

skutków występujących w różnych państwach lat o zmniejszonej rentowności działalności.

4. Zróżnicowanie rentowności prowadzonej działalności w zależności od liczby kierunków produkcji miało charakter regionalny. W Polsce i Czechach gospodarstwa specjalistyczne reprezentowane typem „zwierzęta żywione systemem wypasowym” osiągały wyższy poziom zwrotu z zainwestowanego kapitału. Natomiast w Hiszpanii i na Węgrzech wielokierunkowa produkcja gospodarstw sklasyfikowanych w typie „mieszane” przyczyniała się do poprawy efektywności funkcjonowania.

Literatura

- Dębski W.: *Teoretyczne i praktyczne aspekty zarządzania finansami przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Goraj L., Mańko S.: *Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym*, Difin, Warszawa 2009.
- Osuch D., Zmarzłowski K.: *Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w polskim FADN, region Mazowsze i Podlasie*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2010.
- Szumski S.: *Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.
- Wasilewski M.: *Efektywność przedsiębiorstw rolniczych a poziom kapitału obrotowego*, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej nr 1, Warszawa 2007.
- Wasilewski M.: *Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania gospodarowania zapasami w przedsiębiorstwach rolniczych*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2004.
- Wędzki D.: *Strategie płynności finansowej przedsiębiorstwa*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2003.

mgr Tomasz Felczak

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Streszczenie

W opracowaniu przedstawiono zależności między wartością kapitału obrotowego netto a efektywnością gospodarstw rolniczych w zależności od typu prowadzonej produkcji oraz kraju działalności. Okres badawczy obejmował lata 2005–2008. Badania przeprowadzono w gospodarstwach, o wybranym typie rolniczym, położonych w Polsce, Czechach, Hiszpanii oraz na Węgrzech.

Prowadzący produkcję rolniczą w badanych państwach, bez względu na typ rolniczy gospodarstwa, zachowywali dodatni poziom kapitału obrotowego. Rolnictwo polskie na tle innych państw poddanych badaniu wykazywało najwyższą efektywność wykorzystania kapitału obrotowego netto.

**WORKING CAPITAL VERSUS EFFECTIVENESS OF FARMS
IN SELECTED COUNTRIES OF EU**

Summary

The analysis of interrelation between value of net working capital and effectiveness of farms depending on the type of their production and country has been presented in the article. The research period covers the years 2005 to 2008. The study was conducted on private farms of certain agricultural types from Poland, Spain, the Czech Republic and Hungary

Private farms from the studied countries regardless of agricultural type kept the positive value of working capital. Polish agriculture compared to other states performed the highest efficiency in the use of net working capital.